

TIESAS PROCESA IZSPĒLE CILVĒKTIESĪBĀS

Āra Vakariņa pieteikums Eiropas Cilvēktiesību tiesai par Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 5., 8., 11., un 14. panta pārkāpumu

IZSPĒLES IECEĻOTĀJI

Rīga 2018

Saturs

1. KĀZUSA ATRISINĀŠANAI BŪTISKO FAKTU IZKĻĀSTS	3
2. KĀZUSA ANALĪZES KOPSAVILKUMS	5
3. PAR PRASĪBAS PIENĒMAMĪBU IZSKATĪŠANAI	6
3.1. Konvencijas 35. panta piemērojamība	6
3.2. Kompensējošie mehānismi ir izsmelti	6
3.3. Pieteikumu termiņš, lemjot pat pieteikuma par 5. panta pārkāpumu, nav pārkāpts	7
4. PAR KONVENCIJAS 5. PANTA PĀRKĀPUMU	10
4.1. Konvencijas 5. panta piemērojamība	11
4.2. Konvencijas 5. pantā paredzēto tiesību ierobežojums	12
4.3. Konvencijas 5. panta ierobežojums ir noteikts ar likumu	12
4.4. Konvencijas 5. panta ierobežojuma leģitīmais mērķis	13
4.5. Brīvības atņemšanas nepieciešamība demokrātiskā sabiedrībā	14
4.5.1. Brīvības atņemšana kā neatliekama sabiedriskā nepieciešamība	14
4.5.2. Vai brīvības atņemšana ir samērīga šīs neatliekamās sabiedriskās nepieciešamības īstenošanai?	15
5. PAR KONVENCIJAS 11.PANTA PĀRKĀPUMU	18
5.1. Konvencijas 11. panta piemērojamība	18
5.2. Konvencijas 11. pantā paredzēto tiesību ierobežojums	19
5.3. Konvencijas 11. panta ierobežojums ir noteikts ar likumu	19
5.4. Konvencijas 11. panta ierobežojuma leģitīmais mērķis	20
5.5. Pulcēšanās brīvības ierobežojuma nepieciešamība demokrātiskā sabiedrībā	21
6. PAR KONVENCIJAS 14. PANTA PĀRKĀPUMU KOPSAKARĀ AR 8. PANTA PĀRKĀPUMU	24
6.1. Konvencijas 14. panta un 8. panta piemērojamība	24
6.2. Diskriminējošā norma ir noteikta ar likumu	25
6.3. Salīdzināmos apstākļos attieksme ir atšķirīga	26
6.4. Diskriminācijai nav leģitīma mērķa	27
6.5. Diskriminācijas attaisnojums nav samērīgs ar leģitīmo mērķi	28
7. LITERATŪRAS SARAKSTS	30

1. KĀZUSA ATRISINĀŠANAI BŪTISKO FAKTU IZKLĀSTS

A. Lietas apstākļi

1. Pret Āri Vakariņu (turpmāk: Pieteicēju) kā restorāna “Mazā Tokija” īpašnieku sāktais Kriminālprocess, kas ierosināts pēc žurnālistu materiāliem, un kura laikā tika piemēroti ar brīvības atņemšanu nesaistīti drošības līdzekļi, pēc izmeklēšanas noslēdzās ar notiesājošu tiesas spriedumu 2015. gada 14. decembrī un tiesas lēmumu grozīt Pieteicējam piemērotos drošības līdzekļus uz apcietinājumu.

B. Notikumi pēc notiesājoša tiesas sprieduma pasludināšanas, Pieteicēja lūgumi un sūdzības

2. Pieteicējs iesniedza apelācijas sūdzību, nepiekrītot par viņam piemērotā drošības līdzekļa nepieciešamību un 2015. gada 28. decembrī tika ierosināta apelācijas tiesvedība, vienlaikus informējot Pieteicēju, ka no lietas nodošanas apelācijas instances tiesai līdz iztiesāšanas uzsākšanai iespējams pārskatīt piemēroto drošības līdzekli tikai tādu veselības vai ģimenes apstākļu dēļ, kas var būt par pamatu apcietinājuma atcelšanai vai grozīšanai vai lietas iztiesāšanas uzsākšana tiek noteikta uz laiku, kas ir ilgāks par 2 mēnešiem pēc lietas saņemšanas tiesā.

3. Tā kā lietas iztiesāšanas uzsākšana tika nozīmēta pēc vairāk nekā 3 mēnešiem, Pieteicējs lūdza izvērtēt turpmāka apcietinājuma nepieciešamību, taču apelācijas instance šo Pieteicēja lūgumu 2016. gada 28. janvārī noraidīja, pamatojot lēmumu ar apstākļu, kas bijuši pamatā drošības līdzekļa piemērošanai, nemainību.

4. Pieteicējs vērsās pie cietuma administrācijas (turpmāk: Administrācija), interesējoties par iespējām strādāt ieslodzījuma vietā. Pēc atļaujas saņemšanas no uzraugošā prokurora, administrācija, norādot uz apstākļiem, tomēr atļāva viņam veikt noteiktus pienākumus ieslodzījuma vietas apkalpē.

5. Tā kā Pieteicējam bija radusies vēlme dibināt “Rīgas Centrālcietumā nodarbināto ieslodzīto arodbiedrību” (turpmāk: Arodbiedrība), Pieteicējs vērsās pie Administrācijas ar lūgumu noturēt dibināšanas kongresu, taču 2016. gada 3. septembrī saņēma rakstisku atteikumu, kurā Administrācija izklāstīja atteikuma iemeslus, par pamatu minot ieslodzījuma izpildes kārtību un drošības apsvērumus.

6. 2016. gada 3. septembra vēstulē Administrācija atbildēja arī uz Pieteicēja lūgumu tikties ar sievu un diviem bērniem uz 6 līdz 48 stundām. Pieteicējs iepriekš jau bija iesniedzis divus līdzīga satura lūgumus. Pieteicējs iesniegumā norādīja apstākļus, kas padarītu šo tikšanos par

īpaši svarīgu. Administrācija norādīja, ka Pieteicējs pašlaik ir apcietinātā statusā un ilgstošā satikšanās apcietinātai personai nav paredzēta, tādejādi noraidot Pieteicēja lūgumu.

7. Pieteicējs vērsās ar sūdzību pie Ieslodzījuma vietu pārvaldes (turpmāk: Pārvalde), kurā norādīja, ka Administrācijas vēstule ir prettiesiska. Tāpat tika apstrīdēta iestādes faktiskā rīcība, liedzot viņam satikšanos ar ģimenes locekļiem, kas būtu ilgāka par likumā noteikto minimālo vienas stundas tikšanās ilgumu. Pieteicējs norādīja, ka viņš apcietinājumā atrodas jau vairākus mēnešus, un krimināllietas izskatīšana apelācijas instancē nebūt netuvojas noslēgumam, kas vēl vairāk paldzina viņa tiesību uz privāto dzīvi aizskārumu. Pieteicējs neuzskata, ka ilglaicīgās satikšanās kādā veidā varētu ietekmēt kriminālprocesa mērķu sasniegšanu, un pēc būtības viņš atrodas līdzvērtīgos apstākļos ar notiesātajām personām.

8. Ar Pārvaldes 2016.gada 15.septembra lēmumu Pieteicēja sūdzība tika noraidīta.

C. Sekojošās tiesvedības

9. Pieteicējs pārsūdzēja lēmumu Administratīvajā rajona tiesā (turpmāk: Administratīvā tiesa), kurā tika pārsūdzēta faktiskā rīcība noturēt biedrības dibināšanas kongresu, Administratīvā tiesa ar 2017.gada 10.janvāra lēmumu nolēma izbeigt tiesvedību. Savukārt daļā par Rīgas Centrālcietuma faktiskās rīcības, nenodrošinot viņam ilgstošo satikšanos, atzīšanu par prettiesisku, Administratīvā rajona tiesa 2017.gada 16.janvāra spriedumā pieteikumu noraidīja.

10. Daļā par tiesvedības izbeigšanos Administratīvās tiesas process noslēdzās ar Augstākās tiesas 2017.gada 20.decembra lēmumu, atstājot negrozītu Administratīvās tiesas lēmumu. Savukārt pārējā daļā Augstākā tiesa ar 2018.gada 30.janvāra lēmumu atteicās ierosināt kasācijas tiesvedību.

11. 2016. gada 15. jūnijā Pieteicējs vērsās Eiropas Cilvēktiesību Tiesā (turpmāk: ECT) sakarā ar Eiropas Cilvēktiesību un Pamatbrīvību Aizsardzības Konvencijas (turpmāk: Konvencijas) 5. panta pārkāpumu. 2018.gada 10.februārī Pieteicējs vērsās ar pieteikumu ECT par Konvencijas 11. panta, 8. panta kopā ar 14. panta pārkāpumu.

12. Savā atbildes rakstā valdība uzsvēra, ka pastāv Konvencijas 35.panta ceturtajā daļā norādītie šķēršļi sūdzības izskatīšanai tiesā, savukārt Pārvaldes rīcība bija tiesiska, un Pieteicējs nemaz nav vērsies Reģistrā. Tā norādīja, ka Pieteicēja tiesības uz privātās dzīves neaizskārumu ierobežojums ir bijis likumīgs un Pieteicējs neatrodas salīdzināmos apstākļos ar notiesātajiem.

2. KĀZUSA ANALĪZES KOPSAVILKUMS

1. Pieteicējs uzskata, ka visas viņa prasības būtu pieņemamas izskatīšanai. Visas iekšējās apstrīdēšanas un pārsūdzības iespējas 35. panta izpratnē ir izsmeltas, jo Augstākās tiesas lēmumi ir nepārsūdzami un Valdības piedāvātais tiesību aizsardzības līdzeklis apelācija ir absolūti neefektīvs. Arī ECT un Tiesībsargs šādās situācijās ir norādījuši uz vietējā tiesību aizsardzības līdzekļa neefektivitāti. Sekojoši nav ņemams vērā 6 mēnešu Prasības iesnieguma termiņš 5. panta pārkāpuma gadījumā, jo kā atzinusi ECT, 35. pants būtu jāpiemēro elastīgi. Līdzeklim, kas piedāvāts no Valdības puses būtu de facto jāmaina Iesniedzēja pozīcija. Vienīgā šāda de facto maiņa būtu gadījumā, ja Valdība lemtu par Pieteicēja atbrīvošanu

2. Pieteicējs uzskata, ka ir pārkāpts 5. pants. Viņam piemērotais apcietinājums līdz ar notiesājošo spriedumu tika piemērots pilnīgi nepamatoti. Pirms notiesājoša sprieduma Pieteicējs bija ievērojis arī mazāk ierobežojošu drošības līdzekli. Lietā nav faktu, kas liecinātu par vairāk ierobežojoša drošības līdzekļa nepieciešamību. ECT līdzīgās lietās ir konstatējusi 5. panta pārkāpuma esamību, ja tiesa pietiekami nepamato apcietinājuma nepieciešamību vai apelācijas tiesvedība netiek pabeigta saprātīgā laika periodā.

3. Pieteicējs uzskata, ka 11. pants ir pārkāpts, jo pastāv samērīgāki un pamattiesību mazāk ierobežojoši līdzekļi, lai sasniegtu šī ierobežojuma leģitīmo mērķi. Tik radikāls ierobežojums, kā aizliegums dibināt un iestāties arodbiedrībās, nav samērīgs.

4. Pieteicējs uzskata, ka 14. pants ņemot kospakarā ar 8. pantu ir pārkāpts, jo Pieteicējs apelācijas tiesvedības gaitā joprojām atradās apcietinājumā. Tādā veidā viņš bija salīdzināmos apstākļos ar notiesātajiem. Tomēr attieksme pret viņu, liedzot viņam ilgstošo tikšanos, bija atšķirīga. Tādā veidā tika pārkāpts Konvencijas 14. pants.

5. Lietā nav faktu, kas liecinātu, ka sieva būtu līdzinātāja viņam inkriminētajās apsūdzībās vai kā citādāk vēlētos ietekmēt Kriminālprocesa gaitu. 10 gadu kāzu jubileja liecina par stiprām ģimeniskām saitēm starp apsūdzēto un viņa sievu, kas attaisno viņa lūgumu pēc ilgstošās tikšanās. ECT ir atzinusi, ka Ieslodzījuma vietām jānodrošina ieslodzīto tiesības uz ģimenes dzīvi bez jebkādas diskriminācijas.

3. PAR PRASĪBAS PIENĒMAMĪBU IZSKATĪŠANAI

3.1. Konvencijas 35. panta piemērojamība

[1] Konvencijas 35. panta 1. daļa nosaka¹:

Tiesa var izskatīt lietu vienīgi tad, ja ir izsmeltas visas iekšējās apstrīdēšanas vai pārsūdzības iespējas vispārātzīto starptautisko tiesību normu izpratnē un ja sūdzība ir iesniegta sešu mēnešu laikā, skaitot no dienas, kad ticis pieņemts galīgais lēmums minētajā lietā.

Šī paša 35. panta 4. daļa savukārt nosaka:

Tiesa noraida jebkuru sūdzību, kuru tā uzskata par nepieņemamu saskaņā ar šī panta nosacījumiem. Tā var šādi rīkoties jebkurā tiesvedības stadijā.

[2] Pieteicējs uzskata, ka prasības par Konvencijas 5., 8., 11. un 14. panta pārkāpumiem ir pieņemamas izskatīšanai ECT un ka ir izsmeltas visas iekšējās apstrīdēšanas un pārsūdzības iespējas.

[3] Attiecībā uz Konvencijas 8., 11., un 14. pantiem Pieteicējs ir vērsies un uzturējis sūdzības visās tiesu instancēs līdz pat Augstākajai tiesai, tomēr visās tiesu instancēs vai nu ir izbeigta tiesvedība, vai pieteikums ir noraidīts. Augstākā tiesa arīdzan ir atstājusi Administratīvās tiesas lēmumu negrozītu vai atteikusies ierosināt kasāciju. Ņemot vērā faktu, ka Augstākās tiesas lēmums ir nepārsūdzams, Pieteicējam vairs nav pārsūdzības iespēju Konvencijas 35. panta 1. daļas izpratnē.

3.2. Kompensējošie mehānismi ir izsmelti

[4] ECT praksē ir atzīts, ka kompensējošajam mehānisms Konvencijas 35. panta izpratnē uzliek personai pienākumu pirms vēršanās ECT izmantot nacionālos tiesību aizsardzības līdzekļus, kas ir pieejami un pietiekami efektīvi, lai varētu nodrošināt atbilstošu atlīdzinājumu par iespējamo pārkāpumu.²

[5] Līdzīgu viedokli ECT, noraidot valdības piedāvāto efektīvo nacionālo tiesību aizsardzības līdzekli atlīdzības veidā, pauž arī lietā Ruslan Yakovenko pret Ukrainu³.

¹ Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. Latvijas Vēstnesis, 143/144 (858/859), 13.06.1997.

² ECT 2009. gada 9. jūlija spriedums lietā Mooren pret Vāciju, Nr. 11364/03., 118. rindkopa.

³ ECT 2015. gada 4. jūnija spriedums lietā Ruslan Yakovenko pret Ukrainu Nr. 11364/03., 36. un 37. rindkopa.

[6] Pieteicējs, atsaucoties uz ECT praksi, norāda, ka vēršanās Konstitucionālajā tiesā ar konstitucionālo sūdzību, un, prasot atbilstīgu atlīdzinājumu Satversmes 92. panta kārtībā, nevar tikt uzskatīta par efektīvu neizsmeltu tiesību aizsardzības līdzekli⁴.

[7] Pieteicējs atsaucas uz ECT neseno praksi, kurā atzīts, ka attiecībā pret personām, kuras tiek turētas sliktos ieslodzījuma apstākļos, tiesa ir noraidījusi izsmeļamības kritēriju, balstoties uz Pieteicēja nespēju panākt kompensāciju no Valsts. Atbilstošs kompensējošs mehānisms atlīdzības veidā var būt tikai tāds, kas *uzlabo personas status quo, proti, kas nozīmētu personas atbrīvošanu vai tādu apstākļu nodrošināšanu, kas atbilst Konvencijas prasībām*⁵.

[8] Attiecībā uz iespējamām pārsūdzības iespējām Administratīvajā tiesā, ECT minētajā spriedumā Ābele pret Latviju arīdžan norādījusi, ka fakts, ka *pieteikums atrodas Administratīvajā Tiesā konkrētajā laikā, pats par sevi nevar kalpot kā efektīvs kompensējošs mehānisms*.⁶ Sekojoši fakts, ka ir izmantota pārsūdzības iespēja Administratīvajā tiesā, nevar tikt uzskatīts par apstākli, kas izslēgtu tiesības vērsties ECT.

Pieteicējs ir izsmēlis visas iekšējās apstrīdēšanas un pārsūdzības iespējas

3.3. Pieteikumu termiņš, lemjot pat pieteikuma par 5. panta pārkāpumu, nav pārkāpts

[9] Pieteicējs uzskata, ka attiecībā pret Konvencijas 5. panta pārkāpumu, 6. mēnešu pieteikuma termiņš no dienas, kad pieņemts galīgais nolēmums minētajā lietā, šajā gadījumā nav ņemams vērā, jo trūkst likumības paša lēmuma par apcietinājuma pagarināšanu, pamatam.

[10] ECT praksē atzīts, ka, nosakot, vai Pieteicējs ir ievērojis 35. panta 1. daļas nosacījumus, pastāv saistība starp 6 mēnešu termiņu un iekšējās pārsūdzības un apstrīdēšanas izsmeļamības kritēriju⁷. Lai izvērtētu šo kritēriju, tiesību literatūrā vairākkārtīgi atzīts, ka attaisnojums personas turēšanai nebrīvē var būt gan noziedzīgā nodarījuma smagums, gan *"[...] varbūtība, ka aizdomās turētais vai apsūdzētais izvairīsies no izmeklēšanas un tiesas vai traucēs patiesības noskaidrošanu, arī apdraudot vai ietekmējot krimināllietās liecinošās personas [...]"*⁸ Tāpat atzīts, ka *„nacionālajai tiesai ir jāizvērtē, vai ir atbilstoši un pietiekami motīvi, kas turpina attaisnot brīvības atņemšanu”*⁹. Tiesai bija pienākums, pēc Kriminālprocesa

⁴ Sk. ECT 2010. gada 2. novembra pieņemamības lēmums lietā Liepājnieks pret Latviju Nr. 37586/06, 73. rindkopa.

⁵ sk. ECT 2017. gada 5. oktobra spriedums lietā Ābele pret Latviju Nr. 60429/12 un 72760/12 49. rindkopa.

⁶ Turpat 51. rindkopa.

⁷ ECT 2007. gada 15. novembra spriedums lietā Galstyan pret Armēniju, Nr. 26986/03, 39. rindkopa.

⁸ Feldhūne G., Kučs A., Skujeniece V., Cilvēktiesību rokasgrāmata tiesnešiem, Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes Cilvēktiesību institūta bibliotēka, Rīga: 2004., 38. lpp.

⁹ Turpat.

likuma 281. panta 5. daļas (2) punktā minētā termiņā paskaidrot izsmeloši un konkrēti, ne vispārīgi, turpmākas apcietināšanas likumību. Tas netika izdarīts, aizbildinoties vien ar vispārīgu frāzi. Kāzusā minētajiem faktiem piemērojams gadījums ir ECT praksē skatītā lieta Buzadji pret Moldovu, kurā vēlreiz atkārtots princips, ka, kaut arī apcietinājumu var “balstīt pamatotās šaubās, ka persona ir izdarījusi likumpārkāpumu”, pēc kāda laika šāds pamatojums vairs nav pietiekams”.¹⁰ Turpmāk par to minēts arī nodaļā, kas veltīta 5. panta pārkāpumam.

[11] Ierosinātā apelācijas tiesvedība kopš pieteikuma ECT ilga jau vairāk nekā 6 mēnešus. Iesniedzot apelācijas pieteikumu, Pieteicējs vienlaikus apstrīdēja arī tam piemēroto drošības līdzekli un, paļaujoties uz savām Konstitūcijā nostiprinātajām tiesībām uz lietas izskatīšanu saprātīgā termiņā, arī nevērsa nekādus morālā kaitējuma prasījumus CL 1635. panta kārtībā. Statistiski vienas krimināllietas iztiesāšana Rīgas apgabaltiesā apelācijas instancē vidēji ilgst 2.3 mēnešus, tātad minētā krimināllietā jau līdz vērsšanās brīdim ECT vairāk nekā 2.5 reizes pārsniedza vidējo lietas izskatīšanas termiņu krimināllietās¹¹, taču Pieteicējs šādu ieilgumu saprātīgi nebūtu varējis paredzēt. Līdz ar to secināms, ka apelācijas tiesvedība neizpilda minētos nosacījumus, lai nacionālais tiesību aizsardzības līdzeklis tiktu uzskatīts par efektīvu.

[12] Pieteicējs, apzinoties, ka apelācijas tiesvedības termiņi ne vienmēr ir paredzami, tomēr norāda uz lietas apstākļiem, ka izmeklēšanas process bijis „ļoti raīts” un „secīgi lieta nodota izskatīšanai tiesā”. Kopumā starp žurnālistu pārraidīto sižetu un notiesājošo spriedumu nevar būt vairāk par 11 mēnešiem, taču apelācijas tiesvedība arī pēc 6 mēnešu iztiesāšanas netuvojās noslēgumam, kas rada Pieteicējam pamatotas šaubas par viņa Konstitūcijā garantētajām tiesībām uz taisnīgu tiesu. Satversmes 92. panta tvērumā ietilpst arī tiesības uz lietas izskatīšanu saprātīgā termiņā¹². Arī ECT minēto aspektu ir skatījusi savu lietu ietvaros un atzinusi, ka „vietējs tiesību aizsardzības līdzeklis, kuram nav noteikti nekādi laika ierobežojumi, nevar tikt uzskatīts par efektīvu”¹³. No lietā minētajiem faktiem nevar izdarīt secinājumu, ka Pieteicējs kaut kādā brīdī būtu bijis informēts par to, cik ilgā laikā apelācijas tiesvedībai jānoslēdzas.

¹⁰ ECT 2016. gada 5. jūlija spriedums lietā Buzadji pret Moldovu Nr. 23755/07, 86. un 89. rindkopa.

¹¹ Tiesvedības statistika. Vidējais lietas izskatīšanas ilgums (mēneši) tiesā sadalījumā pa lietu veidiem apelācijas instancē. Pieejams - <https://tiesas.lv/tiesas/saraksts/rigas-apgabaltiesa-666/Statistika/2017/TVS/APEL> [skatīts 01.04.2018]

¹² LR Satversmes Komentāri 8. nodaļa: Cilvēka Pamattiesības, prof. Ringolda Baloža zinātniskajā redakcijā, Rīga: Latvijas Vēstnesis 2011, 139. lpp.

¹³ ECT 2009. gada 17. februāra pieņemamības lēmums lietā Williams pret Apvienoto Karalisti Nr. 32567/06.

[13] Sekojoši, kā atzīts ECT skatītajā lietā *Musayeva un citi pret Krieviju*¹⁴, ja ”*Pieteicējam pieejamais tiesību aizsardzības līdzeklis ir nenovēršami nederīgs jau no paša sākuma, apelācijas lēmums nevar tikt ņemts vērā, aprēķinot 6 mēnešu termiņu prasības iesniegšanai.*”

Visas Pieteicēja prasības būtu pieņemamas izskatīšanai.

¹⁴ ECT 2016. gada 5. jūlija spriedums lietā *Jeronovičs pret Latviju* Nr. 44898/10, 75. rindkopa (sk. arī: ECT 2006. gada 1. jūnija spriedums lietā *Musayeva un citi pret Krieviju* Nr 74239/01, 71. rindkopa).

4. PAR KONVENCIJAS 5. PANTA PĀRKĀPUMU

[14] Satversmes 94. pantā ir norādītas personas tiesības uz brīvību un personas neaizskaramību. Šīs tiesības aizsargā ne tikai Satversmes 94. pants, bet arī Konvencijas 5. panta 1. punkta 1. teikums, kas nosaka: “Ikvienam cilvēkam ir tiesības uz brīvību un personas neaizskaramību.”¹⁵

[15] Konvencijas 5. panta 1. punkts ietver prezumpciju, ka ikvienam ir jābaida brīvība, un tādējādi tiesības uz brīvību var tikt atņemtas tikai ārkārtas apstākļos.¹⁶ “Tiesības uz brīvību un personas neaizskaramību” (turpmāk – tiesības uz brīvību) ir unikālas tiesības, jo tās jāskata kopumā kā vienots elements.¹⁷ Šīs tiesības sevī ietver arī citas tiesības, kā piemēram, tiesības uz savas privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību, vārda brīvību, tiesības brīvi pārvietoties, u.c., tāpēc ir svarīgi, ka tiesības uz brīvību ir stingri nodrošinātas, un jebkura brīvības atņemšana ir uzskatāma par izņēmumu. Konvencijas 5. pants tādējādi garantē personas fizisko brīvību, un tā galvenais mērķis ir nodrošināt, ka nevienam šīs tiesības netiek atņemtas patvaļīgi.¹⁸

[16] Personas tiesību uz brīvību pārkāpuma gadījumā sākotnēji ir jānosaka, vai ir “atņemta brīvība” Konvencijas 5. panta izpratnē. Lai to noskaidrotu, ECT ņem vērā ne tikai objektīvo elementu, attiecībā uz personas piespiedu turēšanu noteiktā ierobežotā teritorijā uz laika posmu, kurš nav nenozīmīgs, bet arī subjektīvo elementu jeb personas attieksmi pret šiem ierobežojumiem, kuriem viņš nav saprātīgi piekritis.¹⁹ Tāpat katrā situācijā tiek ņemti vērā dažādi kritēriji – ieslodzījuma vieta, drošības pasākumi, piespiedu līdzekļu piemērošanas ilgums un citi apstākļi.

[17] Tiesības uz brīvību, tāpat kā daudzas citas pamattiesības, noteiktos gadījumos var ierobežot. Tāpēc, lai pārbaudītu, vai ir noticis Konvencijas 5. panta pārkāpums, ir nepieciešams atbildēt uz šādiem jautājumiem:

1. Vai Konvencijas 5.pants konkrētajā gadījumā ir piemērojams?
2. Vai noticis Konvencijas 5. pantā paredzēto tiesību ierobežojums?

¹⁵ Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. Latvijas Vēstnesis, 13.06.1997., Nr. 143/144.

¹⁶ “The right to liberty and security of the person. A guide to the implementation of Article 5 of the European Convention on Human Rights”, Article 1 of Protocol No. 4. Human rights handbooks, No. 5, Eiropas Padome, 2002. Pieejams - <https://rm.coe.int/168007ff4b>

¹⁷ Turpat.

¹⁸ Guide on Article 5 of the Convention – Right to liberty and security (2nd edition), 1. rindkopa. Pieejams - http://www.tiesibsargs.lv/uploads/content/legacy/echr_guide_art_5_1519715597.pdf [apskatīts: 26.03.2018.]

¹⁹ ECT 2005. gada 16. jūnija spriedums lietā Storck pret Vāciju Nr.61603/00, 74. rindkopa.

3. Vai ierobežojums ir noticis saskaņā ar likumu?
4. Vai šim ierobežojumam ir leģitīms mērķis?
5. Vai ierobežojums ir nepieciešams demokrātiskā sabiedrībā?²⁰

[18] Ja atbilde uz visiem iepriekš minētajiem jautājumiem ir apstiprinoša, tad noteiktais ierobežojums ir bijis tiesisks, un tādējādi personas tiesības uz brīvību, kas garantētas Konvencijas 5. pantā, ir atņemtas likumīgi. Tomēr, ja kaut viena atbilde uz kādu no jautājumiem ir noraidoša, tad var secināt, ka šāds ierobežojums ir bijis prettiesisks, un, saskaņā ar Konvencijas 5. panta 5. punktu: “(..), personai jābūt nodrošinātām tiesībām uz kompensāciju.”²¹

4.1. Konvencijas 5. panta piemērojamība

[19] Lai noteiktu, vai noticis Konvencijas 5. panta pārkāpums jānoskaidro, vai tiesība vispār ir piemērojama. Lai nonāktu pie šāda secinājuma, ir jāņem vērā lietas faktiskā situācija, un jāizvērtē, vai Konvencija to aizsargā.

[20] Konkrētajā gadījumā no faktiem izriet, ka Pieteicējam līdz pirmās instances tiesas spriedumam netika piemērots drošības līdzeklis, kas saistīts ar brīvības atņemšanu. Tā vietā Pieteicējam tika piemēroti drošības līdzekļi – “nodošana policijas uzraudzībā” un “aizliegums izbraukt no valsts”, kuru noteikumus Pieteicējs kriminālprocesa gaitā bija ievērojis. Pasludinot tiesas spriedumu, tiesa tomēr piemērotos drošības līdzekļus grozīja uz apcietinājumu, to pamatojot ar nepieciešamību “nodrošināt tiesas sprieduma izpildi”.

[21] Izvērtējot dotās situācijas faktus, Konvencijas 5. pants doto gadījumu aizsargā. Tas secināms no tā, ka tiesa, analizējot lietas faktisko situāciju, izskata apcietinājuma būtību. Brīvības atņemšana Konvencijas 5. panta izpratnē acīmredzami ir notikusi, ja persona piespiedu kārtā tiek turēta policijas vai cietuma kamerā, kaut gan ir daudz citu veidu apcietinājumam, kas var novest pie tā, ka Konvencijas 5. pants kļūst piemērojams.²² Viens no piemēriem ir gadījums, kad tiesībaizsardzības amatpersona skaidri liek noprast, ka persona vai nu *nevar atstāt noteiktu vietu*, ko dotajā gadījumā būtu nodrošinājis drošības līdzeklis “aizliegums izbraukt no valsts”, vai tai ir *pienākums uz citu vietu doties kopā ar amatpersonu*.²³

²⁰ Cilvēktiesību rokasgrāmata tiesnešiem, 13.lpp.

²¹ Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. Latvijas Vēstnesis, 13.06.1997., Nr. 143/144.

²² “The right to liberty and security of the person. A guide to the implementation of Article 5 of the European Convention on Human Rights”, The nature of the confinement. Human rights handbooks, No. 5, Eiropas Padome, 2002.

²³ Turpat.

Nemot vērā visu iepriekš minēto, Konvencijas 5. pants ir piemērojams.

4.2. Konvencijas 5. pantā paredzēto tiesību ierobežojums

[22] Pasludinot pirmās instances tiesas spriedumu un grozot iepriekš piemērotos drošības līdzekļus uz apcietinājumu, Pieteicējam tika atņemtas tiesības uz brīvību.

[23] Saskaņā ar Konvencijas 5. panta 1. punktu tiesības uz brīvību var tikt atņemtas tikai gadījumos, kas aprakstīti apakšpunktos (a)-(f), un likumā noteiktā kārtībā. Tiesības uz personisko brīvību nevar tikt atņemtas citādi, kā vien pamatojoties uz vienu no šiem uzskaitītajiem iemesliem, turklāt to interpretācijai jābūt šaurai.²⁴ ECT ir uzsvērusi arī to, ka “jebkāds brīvības atņemšanas sods ir jāveic ne tikai saskaņā ar valsts tiesību aktu materiālajiem un procesuālajiem noteikumiem, bet tieši tāpat tam jāatbilst 5. panta mērķim, proti, lai aizsargātu indivīdu no patvaļīgas tiesību uz brīvību atņemšanas.”²⁵

4.3. Konvencijas 5. panta ierobežojums ir noteikts ar likumu

[24] Lai ierobežojums būtu “noteikts ar likumu” vispirms ir jāpārlicinās, vai pastāv tiesību norma, kas pieļauj ierobežot attiecīgo cilvēktiesību.²⁶ Apcietinājuma piemērošanas pamats ir noteikts Kriminālprocesa likuma 272. pantā, tāpat arī citos Kriminālprocesa likuma pantos ir minēts tas, kas vispār ir apcietinājums, tā piemērošanas kārtība, termiņi, u.c. Tāpēc, lai noteiktu, vai ierobežojums, proti, Pieteicējam piemērotais apcietinājums, ir saskaņā ar likumu, ir jāpārbauda vai Kriminālprocesa likums ir pieņemts pienācīgā kārtā.

Lai to pārbaudītu, ir jāvadās pēc šādiem kritērijiem:

1. Vai likums ir pieņemts, ievērojot normatīvajos aktos paredzēto kārtību;
2. Vai likums ir izsludināts un publiski pieejams atbilstoši normatīvo aktu prasībām;
3. Vai likums ir pietiekami skaidri formulēts, lai persona varētu izprast no tā izrietošo tiesību un pienākumu saturu un paredzēt tā piemērošanas sekas, kā arī vai likums nodrošina aizsardzību pret tā patvaļīgu piemērošanu.²⁷

[25] Pirmkārt, likumam ir jābūt pieņemtam, ievērojot normatīvajos aktos paredzēto kārtību. Tas nozīmē, ka tam ir jābūt pieņemtam Satversmē un Saeimas kārtības rullī noteiktajā kārtībā, un Valsts Prezidentam tas ir jāizsludina. Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma anotācijā noteikto, likums ir pieņemts normatīvajos aktos paredzētajā kārtībā.

²⁴ Cilvēktiesību rokasgrāmata tiesnešiem 36. lpp.

²⁵ ECT 1998. gada 25. maija spriedums lietā Kurt pret Turciju Nr. 15/1997/799/1002, 122. rindkopa.

²⁶ Cilvēktiesību rokasgrāmata tiesnešiem, 13. lpp..

²⁷ Satversmes tiesas 2015. gada 3. jūlija spriedums lietā Nr. 2014-12-01, 16. rindkopa.

[26] Otrkārt, lai varētu teikt, ka likums ir izsludināts un publiski pieejams atbilstoši normatīvo aktu prasībām, ir jābūt nodrošinātai iespējai, ka persona var publiski iepazīties ar konkrētās normas saturu. Kriminālprocesa likums ir publicēts un ikvienam brīvi pieejams Latvijas Republikas oficiālajā izdevumā „Latvijas Vēstnesis” tiesību aktu sistematizācijas daļā www.likumi.lv.

[27] Visbeidzot, tiesību normām ir jābūt pietiekoši skaidri formulētām, nodrošinot to, ka persona, iepazīstoties ar to saturu, apzinātos normas piemērošanas iemeslus un sekas, kā arī nodrošinātos, ka ierobežojums, kas izriet no konkrētās normas, nav piemērots patvaļīgi. Kriminālprocesa likuma 272. pantā ir uzskaitīti gadījumi, kuros kā drošības līdzekli izvēlas tieši apcietinājumu, kā piemēram:

(1) Apcietinājumu var piemērot tikai tad, ja kriminālprocesā iegūtās konkrētās ziņas par faktiem rada pamatotas aizdomas, ka persona ir izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, par kuru likums paredz brīvības atņemšanas sodu, un cita drošības līdzekļa piemērošana nevar nodrošināt, ka persona neizdarīs jaunu noziedzīgu nodarījumu, netraucēs vai neizvairīsies no pirmstiesas kriminālprocesa, tiesas vai sprieduma izpildīšanas.

(4) Pamats apcietinājumam var būt tiesas spriedums par smaga vai sevišķi smaga nozieguma izdarīšanu, par kuru piespriests brīvības atņemšanas sods.”²⁸

[28] Šajā normā ir noteikti gadījumi, kuros personai var tikt piemērots drošības līdzeklis - apcietinājums. Personai šī norma ir pieejama un tajā saprotami ir uzskaitīts, kad izmeklēšanas tiesnesim ir atļauts ierobežot personas tiesības uz brīvību, tam piemērojot apcietinājumu. Tāpat saskaņā ar Kriminālprocesa likumu valsts likumdošana ir devusi iespēju apcietinātajai personai, tās pārstāvim vai aizstāvim jebkurā laikā iesniegt pieteikumu par apcietinājuma turpmākas piemērošanas nepieciešamības izvērtēšanu.

Pamatojoties uz visu iepriekš minēto, tiesību uz brīvību ierobežojums ir saskaņā ar likumu.

4.4. Konvencijas 5. panta ierobežojuma legitīmais mērķis

[29] Ikvienas pamattiesības ierobežojuma pamatā ir jābūt tādiem apstākļiem, kas attaisnotu ierobežojuma nepieciešamību. Satversmes 94. pantā minēts, ka ierobežot brīvību var tikai

²⁸ Kriminālprocesa likums. Latvijas Vēstnesis, 11.05.2005., Nr. 74 (3232).

saskaņā ar likumu. Satversmes tiesa norādījusi, ka, lai kādi būtu likumdevēja nolūki, pamattiesību ierobežojumu tas var noteikt tikai tad, ja ar to tiek sasniegts kāds no Satversmes 116. pantā minētajiem leģitīmajiem mērķiem.²⁹

[30] Satversmes 116. pantā noteikti 5 leģitīmie mērķi – aizsargāt citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību. Tomēr šī ierobežojuma leģitīmais mērķis ir jāskata kopskatā ar Konvencijas 5. panta leģitīmajiem mērķiem.

[31] Lai gan Konvencijas 5. pantā nav konkrēti minēti leģitīmie mērķi, tiesu prakse ir izstrādājusi četrus pamatotus iemeslus, lai atteiktu nodrošinājumu, ka persona, kas apsūdzēta noziedzīgā nodarījumā, vienmēr līdz tiesai ir jāatbrīvo – risks, ka apsūdzētais neieradīsies tiesas procesā; apsūdzētais, ja viņš tiks atbrīvots, veiks pasākumus, lai ierobežotu tiesvedību; izdarīs turpmākus pārkāpumus vai izraisīs sabiedrības traucējumus.³⁰ No tā var secināt, ka Konvencijas 5. panta leģitīmie mērķi ir nodrošināt tiesas procesa pienācīgu izpildi, nepieļaut jaunu noziegumu nodarījumus un nodrošināt sabiedrības drošību.

[32] Pieteicējs piekrīt, ka šajā gadījumā *ierobežojumam pastāv leģitīms mērķis*. Pirmkārt, lai nodrošinātu tiesas procesa pienācīgu izpildi, un, otrkārt, lai nepieļautu jaunu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu. Tomēr ar nosacījumu, ka nepastāv citi, samērīgāki ierobežojumi, kas garantētu tādu pašu rezultātu.

4.5. Brīvības atņemšanas nepieciešamība demokrātiskā sabiedrībā

[33] Lai noskaidrotu, vai šāds ierobežojums ir nepieciešams demokrātiskā sabiedrībā, vai tas ir samērīgs starp sabiedrības interesēm un šajā gadījumā Pieteicēja interesēm, ir jāapskata šādi jautājumi:

1. Vai pastāv neatliekama sabiedriskā nepieciešamība pēc šāda ierobežojuma?
2. Vai tā ir samērīga ar ierobežojuma leģitīmo mērķi? (Samērīguma kritēriji)

4.5.1. Brīvības atņemšana kā neatliekama sabiedriskā nepieciešamība

[34] Personai apcietinājums kriminālprocesa laikā var tikt piemērots par dažāda veida un smaguma noziedzīgiem nodarījumiem, tomēr, lai varētu apgalvot, ka šāds ierobežojums ir

²⁹ Pamattiesību ierobežojuma konstitucionalitātes izvērtēšana Satversmes tiesas praksē. Pieejams - <http://www.satv.tiesa.gov.lv/articles/pamattiesibu-ierobezojuma-konstitucionalitates-izvertesana-satversmes-tiesas-prakse/> [apskatīts: 01.04.2018.]

³⁰ ECT 2003. gada 24. jūlija spriedums lietā Smirnova pret Krieviju Nr. 46133/99 un 48183/99, 58. un 59. rindkopa.

nepieciešams demokrātiskā sabiedrībā, labumam, ko iegūst sabiedrībā, ir jābūt svarīgākam par Konvencijas 5. pantā garantētajām personas tiesībām uz brīvību.

[35] Konkrētajā gadījumā Pieteicēju atzina par vainīgu Krimināllikuma 218. panta otrajā daļā, par izvairīšanos no nodokļu un tiem pielīdzināto maksājumu nomaksu, un 217.¹ pantā, par darba samaksas noteikumu pārkāpšanu, paredzēto noziedzīgo nodarījumu izdarīšanā.

[36] Lai gan Pieteicēja rīcība nav attaisnojama, no konkrētās lietas faktiem var secināt, ka sabiedrības drošību Pieteicējs neapdraud, jo nepastāv bažas, ka personas atbrīvošana no apcietinājuma radītu nekārtības un draudus sabiedrībai. Ja lietā Revtyuk pret Krieviju iesniedzējs tika apcietināts pamatotu aizdomu dēļ par kādas sievietes izvarošanu³¹, kur tiešām pastāvēja risks, ka, esot brīvībā, viņš varētu būt apdraudējums sabiedrībai, tad šajā gadījumā Pieteicējs tikai izvairījās no nodokļu un tiem pielīdzināto maksājumu nomaksas. Tāpat viņš ievēroja tam piemēroto drošības līdzekļu “nodošana policijas uzraudzībā” un “aizliegums izbraukt no valsts” noteikumus; viņa rīcība nebija vērsta pret personas dzīvību vai pret ekonomiski vai fiziski vājāku personu; un nepastāvēja apstākļi, kas liecinātu par iespējamību, ka turpmākajā gaitā Pieteicējs pārkāps kādu no iepriekš minētajiem pamatojumiem.

[37] Gadījumos, kad tomēr pastāv pamatotas aizdomas, ka tiek apdraudēta kādas personas vai plašākas sabiedrības drošība, šāds brīvības ierobežojums ir neatliekami nepieciešams, jo tas garantē to, ka likumpārkāpējs atrodas apstākļos, kuros nevar apdraudēt kādas konkrētas personas vai sabiedrības drošību un intereses.

[38] Šajā gadījumā jānorāda, ka *apcietinājums neradīja taisnīgu līdzsvaru starp Pieteicēja pamattiesību ierobežojumu un sabiedrības interesēm*, tāpēc jāpievērš uzmanība, vai nepastāv citi samērīgāki ierobežojumi, kas šo līdzsvaru izlīdzinātu.

4.5.2. Vai brīvības atņemšana ir samērīga šīs neatliekamās sabiedriskās nepieciešamības īstenošanai?

[39] Konkrētajā gadījumā kriminālprocesa gaitā Pieteicējam piemērotie drošības līdzekļi “nodošana policijas uzraudzībā” un “aizliegums izbraukt no valsts” tika grozīti uz vairāk ierobežojošu drošības līdzekli – apcietinājumu. Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 249. pantu, lai mainītu vai atceltu jau pastāvošos drošības līdzekļus, kriminālprocesa gaitā ir jāmainās apstākļiem, kuru dēļ to varētu uzskatīt par attaisnojošu iemeslu, kā piemēram:

³¹ ECT 2018. gada 9. janvāra spriedums lietā Revtyuk pret Krieviju Nr.31796/10.

(1) Ja procesuālā piespiedu līdzekļa piemērošanas laikā ir zudis vai mainījies tā piemērošanas pamats, mainījušies piemērošanas nosacījumi, personas uzvedība vai ir noskaidroti citi apstākļi, kas noteica piespiedu līdzekļa izvēli, procesa virzītājs pieņem lēmumu par tā grozīšanu vai atcelšanu.

(2) Ja persona pārkāpj piemērotā drošības līdzekļa noteikumus vai nepilda savus procesuālos pienākumus, procesa virzītājs ir tiesīgs izvēlēties un piemērot citu vairāk ierobežojošu drošības līdzekli.”³²

[40] Taču kā lietas faktiskajos apstākļos ir minēts, tad Pieteicējs piemēroto drošības līdzekļu noteikumus bija ievērojis un nekādi jauni apstākļi kriminālprocesa gaitā radušies nebija. Tāpat ne Pieteicēja uzvedība, ne arī rīcība neliecināja par to, ka viņš turpmāk darīs ko tādu, kas traucēs nodrošināt tiesas sprieduma izpildi. Šāda nepamatota drošības līdzekļu maiņa var liecināt par patvaļīgu valsts iestāžu rīcību, pamatojoties uz ECT noteiktajiem kritērijiem, kas identificē šādu patvaļīgu rīcību, kā vienu no kritērijiem minot gadījumu, kad apcietinājuma piemērošana ir nesamērīga, ņemot vērā pamatu, kas izmantots tā piemērošanas pamatojumam.³³

[41] Ja sākotnējie drošības līdzekļi, kas Pieteicējam bija piemēroti līdz pirmās instances tiesas spriedumam, bija samērīgāki un nodrošināja nepieciešamā procesa izpildi, tad ir neizprotams iemesls, kāpēc tos vajadzēja grozīt pret apcietinājumu, kas vēl vairāk ierobežo Pieteicēja tiesības. Tādēļ jāatzīmē, ka valsts nav centusies ievērot saudzējošāku un samērīgāku veidu kā nodrošināt tiesas sprieduma izpildi, ievērojot principu, ka persona, kas apsūdzēta noziedzīgā nodarījumā, vienmēr līdz tiesai ir jāatbrīvo, izņemot gadījumus, kad valsts var pierādīt, ka pastāv "būtiski un pietiekami" iemesli, lai pamatotu pastāvīgu apcietinājumu.³⁴

[42] Tāpat pēc tam, kad Pieteicējs jau bija iesniedzis apelācijas sūdzību, kurā norādīja, ka neuzskata apcietinājuma piemērošanu par nepieciešamu konkrētajā procesa stadijā un saņēmis noraidošu atbildi, Pieteicējs vēlreiz vērsās tiesā ar lūgumu izvērtēt turpmākās piemērošanas nepieciešamību. tomēr pretī saņemot pamatojumu ar norādi, ka “nav mainījušies apstākļi, kas ir bijuši apcietinājuma piemērošanas pamatā”. Valsts pienākums ir nodrošināt “atbilstošus un pietiekošus” pamatojumus apcietinājuma piemērošanai. Tāpat ECT jau ir norādījusi, ka

³² *Kriminālprocesa likums*. Latvijas Vēstnesis, 11.05.2005., Nr. 74 (3232).

³³ ECT 2008. gada 29. janvāra spriedums lietā Saadi pret Apvienoto Karalisti Nr. 13229/03, 69. rindkopa.

³⁴ ECT 2012. gada 26. jūnija spriedums lietā Piruzyan pret Armēniju Nr. 33376/07, 91. rindkopa.

apcietinājuma piemērošanai obligāts priekšnoteikums ir pamatotu aizdomu esamība, un šādām aizdomām jāpastāv ne tikai pie pirmreizējās apcietinājuma piemērošanas.³⁵

[43] Kā redzams no lietas faktiem, tad tiesai šāds “atbilstošs un pietiekošs” pamats apcietinājuma turpmākajai nepieciešamībai nebija, tāpēc var secināt, ka arī laiks, ko Pieteicējs pavadīja apcietinājumā bija nesamērīgs, jo ECT ir noteikusi, ka ilglaicīga personas turēšana apcietinājumā var būt attaisnojama tikai gadījumos, ja ir tiešas norādes, ka tas patiesi ir sabiedrības interesēs, kas, ņemot vērā nevainīguma prezumpciju, ir svarīgāk par Konvencijas 5.pantā garantētajām personas tiesībām uz brīvību.³⁶

[44] Tādējādi Pieteicējs uzskata, ka *šāds ierobežojums bija nesamērīgs un kriminālprocesa gaitā tiesas sprieduma izpildi varēja nodrošināt citos, personas tiesību mazāk ierobežojošos veidos.*

Līdz ar to ir konstatējams, ka ir notikusi nesamērīga un prettiesiska Pieteicēja tiesību uz brīvību ierobežošana, pārkāpjot Konvencijas 5. pantā garantētas tiesības uz brīvību un personas neaizskaramību.

³⁵ ECT 2014. gada 28. oktobra spriedums lietā Urtāns pret Latviju Nr. 16858/11, 35. rindkopa.

³⁶ Cilvēktiesību rokasgrāmata tiesnešiem, 38.lpp.

5. PAR KONVENCIJAS 11.PANTA PĀRKĀPUMU

[45] Satversmes 102. pants paredz vispārēju biedrošanās brīvību. Savukārt 108. panta otrais teikums aizsargā personu tiesības apvienoties arodbiedrībās. Biedrošanās brīvība aizsargā personu tiesības brīvi apvienoties grupās, lai sasniegtu kopīgi izvēlētus mērķus. Šī brīvība ietver arī tiesības veidot arodbiedrības. Tādēļ tā uzskatāma par vienu no svarīgākajām ekonomiskajām un sociālajām tiesībām. Ja kāda tiesību norma pārkāpj Satversmes 108. pantā garantēto arodbiedrību brīvību, tad vienlaikus tiek pārkāptas arī Satversmes 102. pantā garantētās tiesības uz biedrošanās brīvību.³⁷

[46] Satversmes 102. un 108. pantā ietvertās pamattiesības ir salīdzināmas ar Konvencijas 11. pantā ietvertajām tiesībām. Konvencijas 11. pants paredz, ka jebkuram cilvēkam ir tiesības uz miermīlīgas pulcēšanās un biedrošanās brīvību, ieskaitot tiesības veidot arodbiedrības un iestāties tajās, lai aizstāvētu savas intereses.³⁸

[47] Šīs, kā arī citas, pamattiesības var ierobežot tikai Satversmē un Konvencijā noteiktajos gadījumos, turklāt ievērojot samērīguma principu. Tādējādi šo tiesību ierobežojumiem jābūt:

1. paredzētiem likumā;
2. vēršiem uz legītīmu mērķi;
3. proporcionāliem jeb samērīgiem ar šo mērķi.³⁹

5.1. Konvencijas 11. panta piemērojamība

[48] Lai vērstos ECT ar pieteikumu, ir jānoskaidro, vai konkrētajā gadījumā Konvencijā garantētā tiesība vispār ir piemērojama. Tādēļ ir jāņem vērā lietas faktiskie apstākļi un jāizvērtē, vai Konvencija tos aizsargā.

[49] Konkrētajā gadījumā no faktiem izriet, ka Pieteicējs vēlējās dibināt arodbiedrību, lai aizstāvētu visu Rīgas Centrālcietuma nodarbināto notiesāto un apcietināto personu tiesības uz atbilstošiem darba apstākļiem un atalgojumu. Vēlāk, kad Pieteicējs ar vēl desmit kolēģiem vērsās pie Administrācijas ar aicinājumu ļaut noturēt biedrības dibināšanas kongresu, viņi saņēma rakstisku atteikumu.

[50] Biedrību un nodibinājumu likuma 3.pants nosaka, ka biedrība un nodibinājums iegūst juridiskās personas statusu ar brīdi, kad tie ierakstīti biedrību un nodibinājumu reģistrā. Tātad,

³⁷ Satversmes tiesas 2014.gada 23.aprīļa spriedums lietā Nr. 2013-15-01, 2. punkts.

³⁸ Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija, Latvijas Vēstnesis 13.06.1997, Nr. 143/144.

³⁹ ECT Lielās palātas 2017.gada 23.februāra spriedums lietā De Tommaso pret Itāliju Nr.43395/09.

lai arodbiedrība vispār varētu pastāvēt, ir nepieciešams vērsties Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistrā. Uzņēmuma reģistrs paredz, ka pie iesniedzamajiem dokumentiem, lai varētu reģistrēt arodbiedrību, ir nepieciešams arī lēmums par arodbiedrības dibināšanu. Šo lēmumu pieņem dibināšanas sapulcē.⁴⁰ Tātad, neatļaujot organizēt arodbiedrības dibināšanas kongresu, tika pārkāptas ne tikai tiesības uz pulcēšanos, bet arī tiesības uz arodbiedrības dibināšanu. Tādējādi, dotajā gadījumā, ņemot vērā lietas faktus, situāciju aizsargā Konvencijas 11. pants.

Nemot vērā visu iepriekš minēto, Konvencijas 11. pants ir piemērojams konkrētajā situācijā.

5.2. Konvencijas 11. pantā paredzēto tiesību ierobežojums

[51] Pieteicējs kopā ar kolēģiem bija nolēmis dibināt Arodbiedrību. Lai to panāktu, bija nepieciešams noturēt biedrības dibināšanas kongresu. To aizliedza rīkot Administrācija, tā atņemot Pieteicējam un viņa kolēģiem Konvencijas 11. panta 1. punktā garantētās tiesības uz pulcēšanās un biedrošanās brīvību.

[52] Saskaņā ar Konvencijas 11. panta 2. punktu tiesības uz pulcēšanās un biedrošanās brīvību var tikt ierobežotas tikai gadījumos, kas noteikti ar likumu un ir nepieciešami demokrātiskā sabiedrībā, atbilstoši leģitīmam mērķim. Tāpat, saskaņā ar Konvenciju, pulcēšanās un biedrošanās brīvības ierobežojumus likumīgi drīkst noteikt personām, kas ir bruņoto spēku, policijas vai valsts pārvaldes sastāvā. ECT ir atzinusi, ka biedrošanās brīvības ierobežojumiem jābūt precīzi noteiktiem, un tie nedrīkst aizskart pašu šīs brīvības būtību.⁴¹

5.3. Konvencijas 11. panta ierobežojums ir noteikts ar likumu

[53] Apcietināto pamattiesību ierobežošana pieļaujama vienīgi ar likumu vai uz likuma pamata. Tomēr likumiem un citiem normatīvajiem aktiem, kas pieļauj tiesību ierobežojumu, ir jābūt ne vien publiski pieejamiem, bet arī pietiekami skaidri formulētiem, lai persona varētu paredzēt tā piemērošanas sekas.⁴²

[54] Administrācija, atbildot uz Pieteicēja lūgumu ļaut noturēt biedrības dibināšanas kongresu, norādīja, ka saskaņā ar Apcietinājuma turēšanas kārtības likumā un Latvijas Sodū izpildes kodeksā reglamentēto drošības līdzekļa – apcietinājums un kriminālsodu izpildes noteikumiem un kārtību, viņiem nav paredzētas tiesības dibināt un iestāties arodbiedrībās. Tomēr šajos

⁴⁰ Arodbiedrība vai arodbiedrību apvienības reģistrācija. Pieejams - <https://www.ur.gov.lv/lv/registre/organizaciju/arodbiedriba-vai-arodbiedribu-apvieniba/dibinasana/registracija-uznemumu-registra/kopsavilkums/> [apskatīts 29.03.2018].

⁴¹ ECT 2013. gada 11. februāra spriedums lietā Szima pret Ungāriju Nr. 29723/11.

⁴² ECT Lielās palātas 2017. gada 23. februāra spriedums lietā De Tommaso pret. Itāliju Nr.43395/09.

normatīvajos aktos nav ne tieši, ne pietiekami skaidri noteikts aizliegums dibināt un iestāties arodbiedrībās.

[55] Apcietinājumā turēšanas kārtības likuma 12.pants nosaka, ka “Pēc ievietošanas izmeklēšanas cietumā administrācija apcietināto viņam saprotamā valodā (ja nepieciešams, pieaicinot tulku) nekavējoties iepazīstina ar viņa tiesībām un pienākumiem, kā arī informē par amatpersonām, pie kurām apcietinātais var vērsties ar sūdzībām un lūgumiem. Apcietinātais ar parakstu apliecina, ka ir iepazīstināts ar minēto informāciju.” Konkrētajā gadījumā Pieteicējs, iepazīstoties ar iekšējās kārtības noteikumiem, nav spējis saprast, ka viņam ir liegtas tiesības uz arodbiedrības dibināšanu. ECT vairākkārt norādījusi, ka likumiem un tiesību normām, kas ierobežo personas pamattiesības, jābūt gan pienācīgi saprotamiem, gan paredzamiem. Proti, normai jābūt formulētai pietiekami precīzi, lai indivīds, nepieciešamības gadījumā atbilstoši konsultējoties, varētu regulēt savu rīcību.⁴³

[56] Jebkuram indivīdam ir skaidri jāzina kāda uzvedība ir aizliegta. Normai jābūt formulētai tā, lai ļautu personām skaidri paredzēt precīzu noteikuma piemērošanas jomu un nozīmi.⁴⁴

Nemot vērā iepriekš minēto, cietumnieku tiesības uz arodbiedrību dibināšanu ierobežojums nav noteikts ar likumu.

5.4. Konvencijas 11. panta ierobežojuma leģitīmais mērķis

[57] Ikvienu pamattiesību ierobežojuma pamatā ir jābūt apstākļiem un argumentiem, kādēļ tas vajadzīgs, proti, ierobežojumam jābūt noteiktam svarīgu interešu – leģitīma mērķa – labad.⁴⁵

[58] Satversmes 116. pants paredz, ka Satversmes 102. un 108. pantā noteiktās pamattiesības var ierobežot likumā paredzētajos gadījumos, lai aizsargātu citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību.⁴⁶ Papildus šiem leģitīmajiem mērķiem ir jāvērtē arī Konvencijas 11. pantā noteiktos, t.i., ja tie ir nepieciešami demokrātiskā sabiedrībā, lai aizstāvētu valsts vai sabiedrības drošības intereses, nepieļautu nekārtības vai noziegumus, aizsargātu veselību vai morāli, vai citu cilvēku tiesības un brīvības.⁴⁷

[59] Neatļaujot ieslodzītajiem noturēt biedrības dibināšanas kongresu, tika aizstāvētas valsts un sabiedrības drošības intereses. Šādu aktivitāšu īstenošana varētu apgrūtināt drošību

⁴³ ECT 1999. gada 20. maija spriedums lietā Rekvényi pret Ungāriju, Nr. 25390/94, 34. rindkopa.

⁴⁴ ECT Lielās palātas 2017. gada 23. februāra spriedums lietā De Tommaso pret Itāliju Nr.43395/09.

⁴⁵ Satversmes tiesas 2014. gada 23. aprīļa spriedums lietā Nr. 2013-15-01, 14. punkts.

⁴⁶ Latvijas Republikas Satversme. Latvijas Vēstnesis, 01.07.1993., Nr. 43.

⁴⁷ Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija, Latvijas Vēstnesis 13.06.1997, Nr. 143/144.

ieslodzījuma vietā. Ieslodzītie ar savu kolektīvo rīcību varētu apdraudēt ieslodzījuma izpildes kārtību.

Līdz ar to pulcēšanās brīvības ierobežošanai pastāv leģitīms mērķis, kas noteikts Konvencijas 11.panta otrajā daļā – lai aizstāvētu valsts un drošības intereses, šim jēdzienam ietverot arī drošību ieslodzījuma vietā.

5.5. Pulcēšanās brīvības ierobežojuma nepieciešamība demokrātiskā sabiedrībā

[60] Lai noskaidrotu, vai šāds ierobežojums ir nepieciešams demokrātiskā sabiedrībā, vai tas ir samērīgs starp sabiedrības interesēm un šajā gadījumā Pieteicēja interesēm, ir jāapskata šādi jautājumi:

1. Vai ierobežojums ir piemērots, nepieciešams un atbilstošs tā leģitīmā mērķa sasniegšanai (samērīgums starp indivīda tiesībām un sabiedrības interesēm)?
2. Vai pastāv neatliekama sabiedriskā vajadzība pēc šāda ierobežojuma?⁴⁸

Ja tiek atzīts, ka tiesību normā noteiktais ierobežojums neatbilst kaut vienam no šiem kritērijiem, tad ierobežojums neatbilst arī samērīguma principam un ir prettiesisks.⁴⁹

[61] Aizliegums ieslodzītajiem organizēt arodbiedrības dibināšanas kongresu un tādēļ arī dibināt pašu Arodbiedrību izslēdz jebkādu arodbiedrības ietekmi uz ieslodzījuma vietas drošību vai ieslodzījuma izpildes kārtību.

Līdz ar to izraudzītie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai.

[62] Konvencijas 11. pantā paredzētās tiesības var tikt pakļautas likumā noteiktiem ierobežojumiem, piemēram, attiecībā uz policiju vai valsts bruņotajiem spēkiem. Tomēr valsts rīcības brīvība noteikt ierobežojumus biedrošanās brīvībai ir interpretējama pēc iespējas šauri un valsts nedrīkst patvaļīgi paplašināt pieļaujamo ierobežojuma apjomu.⁵⁰ Biedrošanās brīvības ierobežojumiem jābūt precīzi noteiktiem, un tie nedrīkst aizskart pašu šīs brīvības būtību.⁵¹

[63] Tikai fakts, ka likums neparedz iespēju apvienoties arodbiedrībās, pats par sevi nav pietiekams, lai pamatotu tik radikāla līdzekļa piemērošanu.⁵²

⁴⁸ Cilvēktiesību rokasgrāmata tiesnešiem, 14.lpp.

⁴⁹ Skatīt, piemēram, Satversmes tiesas 2002. gada 19. marta sprieduma lietā Nr. 2001-12-01 secinājumu daļas 3.1. punktu.

⁵⁰ Satversmes tiesas 2014.gada 23.aprīļa spriedums lietā Nr. 2013-15-01, 15.3. punkts.

⁵¹ ECT 2013. gada 11. februāra spriedums lietā Szima pret. Ungāriju Nr. 29723/11, 31. rindkopa.

⁵² ECT 2006. gada 21. maija spriedums lietā Tum Haber Sen and Cinar pret Turciju Nr. 28602/95, 36. rindkopa.

[64] Eiropas Padomes 2010. gada rekomendācijā Nr. 4 „Par bruņoto spēku personāla civiltiesībām” norādīts, ka arī bruņoto spēku sastāvā esošās personas bauda tiesības apvienoties arodbiedrībās. Kā pamatojumu aizliegumam bruņoto spēku sastāvā esošajām personām apvienoties arodbiedrībās valstis visbiežāk izmanto argumentu, ka šādas biedrošanās brīvības piešķiršana graužot armijas disciplīnu un tādējādi apdraudēšot valsts drošību. Tomēr šo problēmu rekomendācija piedāvā atrisināt, aizliedzot militārpersonu arodbiedrībām rīkot streikus vai jebkuras citāda rakstura protesta akcijas.⁵³

[65] Latvijas Republikas Satversmes tiesa savā spriedumā lietā Nr. 2013-15-01, kurā izskatīja, vai ir pamatoti robežsargiem aizliegt apvienoties arodbiedrībās, ir secinājusi, ka Robežsardzes likuma 49. panta pirmajā daļā ietvertais kolektīvās rīcības – streika – aizliegums nodrošina gan to, ka dienesta pienākumi tiek pildīti nepārtraukti, gan arī to, ka dienesta pienākumi tiek pildīti efektīvi nolūkā aizsargāt valsts intereses. Līdz ar to likumdevējs, liedzot robežsargiem tiesības organizēt streikus un piedalīties tajos, jau ir nodrošinājis gan to, lai Valsts robežsardzes dienesta pienākumu pildīšana būtu nepārtraukta, gan arī to, lai dienestā esošās personas ar savu kolektīvo rīcību neapdraudētu dienesta funkciju izpildi.⁵⁴ Lai arī faktiskie apstākļi abos gadījumos atšķiras (vienā pamattiesības ierobežotas robežsardzei, otrā- ieslodzītajiem), ņemot vērā Satversmes tiesas autoritāti un tās spriedumu saistošo spēku, Satversmes tiesas secinājumus lietā Nr. 2013-15-01 ir iespēju robežās pieļaujams attiecināt arī uz konkrēto situāciju. Abās tika ierobežotas kādas konkrētas personu grupas tiesības uz arodbiedrību dibināšanu.

[66] Administrācija savā atbildes vēstulē norādīja, ka ieslodzīto tiesības apvienoties arodbiedrībās varot apdraudēt ieslodzījuma izpildes kārtību un apgrūtināt drošību ieslodzījuma vietā. Ministru kabineta noteikumu Nr.423 „Brīvības atņemšanas iestādes iekšējās kārtības noteikumi” 44. pants nosaka notiesāto pienākumus:

44.1. ievērot noteikto dienas kārtību;

44.6. būt pieklājīgiem saskarsmē ar citiem notiesātajiem, administrācijas pārstāvjiem un apmeklētājiem, sastopoties ar brīvības atņemšanas iestādes darbiniekiem vai amatpersonām, kuras apmeklē brīvības atņemšanas iestādi, (..);

*44.9. izpildīt brīvības atņemšanas iestādes darbinieku likumīgās prasības;*⁵⁵

⁵³ Satversmes tiesas 2014.gada 23.aprīļa spriedums lietā Nr. 2013-15-01, 2.punkts.

⁵⁴ Tuprat.

⁵⁵ Ministru kabineta 2006.gada 30.maija noteikumi Nr.423 „Brīvības atņemšanas iestādes iekšējās kārtības noteikumi”, Latvijas Vēstnesis 02.06.2006, Nr. 86 (3454).

[67] Notiesāto pienākums pildīt likumīgās prasības izriet no likuma un reglamenta. Ja notiesātie īstenotu pamattiesības uz biedrošanās brīvību, tas viņus nevarētu atbrīvot no pienākuma pildīt un ievērot likumīgās prasības. Ieslodzīto tiesības īstenot biedrošanās brīvību nevar būt kā attaisnojums likumīgo prasību nepildīšanai.

[68] Eiropas cietumu noteikumos ietvertie pamatprincipi nosaka: *“Personām, kurām atņemta brīvība, nosaka minimālos nepieciešamos ierobežojumus, kas ir proporcionāli likumīgajam mērķim, kura sasniegšanai tie noteikti.”*⁵⁶

[69] Satversmes tiesa ir atzinusi, ka Eiropas cietumu noteikumi tika pieņemti, lai Eiropas Padomes dalībvalstis savos likumos un praksē vadītos no tajos ietvertajiem principiem.⁵⁷ Tā kā attiecīgajā gadījumā arodbiedrību dibināšanas aizliegums nav uzskatāms par minimālo (bet tieši pretēji - maksimālo) nepieciešamo ierobežojumu, tad arī pats ierobežojums ir nesamērīgs.

Tādēļ pastāv citi līdzekļi, ar kuriem ir iespējams sasniegt pulcēšanās brīvības ierobežojuma leģitīmo mērķi un likumdevēja rīcība nav atbilstoša un šāds pamattiesību ierobežojums demokrātiskā sabiedrībā nav nepieciešams.

⁵⁶ Eiropas Padomes Ministru komitejas 2006. gada 11. janvāra rekomendācija Rec(2006)2 „Eiropas cietumu noteikumi”.

⁵⁷ Satversmes tiesas 2008. gada 21. oktobra spriedums lietā Nr. 2008-02-01, 9.1. punkts.

6. PAR KONVENCIJAS 14. PANTA PĀRKĀPUMU KOPSAKARĀ AR 8. PANTA PĀRKĀPUMU

[70] Konvencijas 14. pants nosaka:

„Šajā Konvencijā minēto tiesību un brīvību īstenošana ir nodrošināma bez jebkādas diskriminācijas, neatkarīgi no dzimuma, rases, ādas krāsas, valodas, ticības, politiskajiem vai citiem uzskatiem, valstiskās vai sociālās izcelsmes, piederības kādai nacionālajai minoritāti, mantiskā stāvokļa, dzimšanas vai jebkura cita stāvokļa”.

[71] Pieteicējs uzskata, ka nenodrošinot viņam ilgstošās tikšanās, Valsts ir pārmērīgi ierobežojusi viņa Konvencijā minētās tiesības, kas izteiktas 8. pantā:

- 1. Ikvienam ir tiesības uz savas privātās un ģimenes dzīves, dzīvokļa un sarakstes neaizskaramību.*
- 2. Publiskās institūcijas nedrīkst traucēt nevienam baudīt šīs tiesības, izņemot gadījumus, kas ir paredzēti likumā un ir nepieciešami demokrātiskā sabiedrībā, lai aizsargātu valsts vai sabiedrisko drošību vai valsts ekonomiskās labklājības intereses, lai nepieļautu nekārtības vai noziegumus, lai aizsargātu veselību vai tikumību, vai lai aizstāvētu citu tiesības un brīvības.*

6.1. Konvencijas 14. panta un 8. panta piemērojamība

Vienas no tiesībām, kuras garantē Konvencijas 8.pants ir tiesības uz ģimenes dzīves neaizskaramību. Personas atrašanās apcietinājumā kā fakts pats par sevi nenozīmē, ka persona zaudē ECK 8.pantā paredzētās tiesības uz ģimenes dzīves neaizskaramību.⁵⁸ ECK savā praksē tieši ir uzsvērusi, cik svarīgi ir nodrošināt apcietinātai personai iespēju satikties ar saviem ģimenes locekļiem, jo īpaši ilglaicīga apcietinājuma laikā.⁵⁹

No tā var secināt, ka Pieteicēja ierobežotās tiesības ilglaicīgi satikties ar saviem ģimenes locekļiem ir Konvencijas 8.panta tvērumā.

[72] Lai varētu piemērot Konvencijas 14. pantu, pirmkārt, ir jānosaka, vai pastāv Konvencijas 14. panta piemērojamības priekšnoteikumi. 14. pants nevar tikt piemērots atsevišķi. Tas var

⁵⁸ Cilvēktiesību rokasgrāmata tiesnešiem, 61. lpp.

⁵⁹ Turpat.

tikt piemērots tikai kopsakarā ar kādu citu Konvencijas pantu.⁶⁰ Pieteicējs 14. panta pārkāpumu skata kopsakarā ar 8. panta pārkāpumu. “Jebkurš cits stāvoklis” šā panta izpratnē var iekļaut arī citus aizliegtos kritērijus, tas sevī var ietvert arī ģimenes stāvokli.

[73] Tiesību literatūrā atzīts, ka Konvencijas 14. pants var iekļaut neierobežotu iemeslu skaitu, tādus kā seksuālā orientācija, veselība, ģimenes stāvoklis vai citus, kuri nebūtu iekļauti vietējā likumdošanā, kas vērsta pret diskrimināciju.⁶¹

[74] Pieteicējs uzskata, ka pret viņu ir tikusi vērsta diskriminācija saistībā ar nepamatotu viņa privātās dzīves ierobežojumu. Lai konstatētu diskriminācijas esamību konkrētajā situācijā, jāsalīdzina apstākļi, kādos atrodas Pieteicējs un jādod atbilde, vai izejot no lietas faktiskajiem apstākļiem, attieksme pret personu salīdzināmā situācijā bijusi atšķirīga. Diskriminācija ECT praksē tiek pārbaudīta sekojošas shēmas veidā⁶²:

1. Vai diskriminējošā norma ir noteikta ar likumu?
2. Vai vienādos vai salīdzināmos apstākļos tiek piemērota atšķirīga attieksme?
3. Vai atšķirīgajai attieksmei ir “objektīvs un saprātīgs” attaisnojums?

6.2. Diskriminējošā norma ir noteikta ar likumu

[75] Diskriminējošā norma Pieteicēja ieskatā ir Apcietinājumā kārtības turēšanas likuma 12. panta 1. daļas 6. punkts, kas nosaka, ka apcietinātajai personai: „[..]

*ir tiesības uz vismaz stundu ilgu tikšanos [..] ne retāk kā reizi mēnesī”.*⁶³ Savukārt Latvijas Soduzpildes kodeksa 45. panta 1. rindkopa nosaka „īslaicīgas” un „ilglaicīgas” satikšanās ilgumu⁶⁴:

Ar brīvības atņemšanu notiesātajiem[..], ir iespējas satikties ar radniekiem un citām personām bez brīvības atņemšanas iestādes pārstāvja klātbūtnes: īslaicīgi — uz laiku no vienas stundas līdz divām stundām, lai veicinātu sociāli lietderīgu saikņu saglabāšanu un

⁶⁰ “Diskriminācijas aizliegums”. Pieejams - <https://www.coe.int/en/web/echr-toolkit/linterdiction-de-la-discrimination?inheritRedirect=true> [skatīts: 02.04.2018]

⁶¹ Rory O'Connell, 'Cinderella comes to the Ball: Article 14 and the right to non-discrimination in the ECHR' (2009) 29 (2) Legal Studies: The Journal of the Society of Legal Scholars, lpp. 211-229

⁶² ECT 1975. gada 27. oktobra spriedums lietā Beļģijas nacionālā policijas biedrība pret Beļģiju, 40. rindkopa, (sk arī: ECT 1968. gada 23. jūlija spriedumu lietā "Valodas lietojuma aspekti Beļģijā" pret Beļģiju Nr. 1474/62; 1677/62; 1691/62; 1769/63; 1994/63; 2126/64); ECT Lielās palātas 2000. gada 6. aprīļa spriedums lietā Thlimmenos pret Grieķiju Nr. 34369/97, Ziņojums 2000-IV, 44. rindkopa.

⁶³ Apcietinājumā turēšanas kārtības likums: "Latvijas Vēstnesis", 103 (3471), 04.07.2006.

⁶⁴ Latvijas Soduzpildes kodekss, "Ziņotājs", 01.01.1971.

atjaunošanu; ilglaicīgi — uz laiku no sešām līdz četrdesmit astoņām stundām, lai veicinātu radniecisko un ģimenes sakaru saglabāšanu.

[76] Ar “noteiktiem ar likumu” jāsaprot pienācīgā kārtā pieņemts likums, proti, tāds likums, kurš izpilda 3 priekšnoteikumus⁶⁵, kuri minēti jau iepriekš, proti, likumam jābūt pieņemtam, tam jābūt izsludinātam un spēkā esošam un pieejamam un pietiekami skaidram.

[77] Tā kā abi minētie likumi ir Saeimas pieņemti, stājušies spēkā un ir Prezidenta izsludināti, un ar tiem var iepazīties mājaslapā likumi.lv, to anotācijas ir pieejamas, tad secināms, ka tie ir pieņemti normatīvajos tiesību aktos noteiktajā kārtībā un ir publiski pieejami. Likums ir pietiekami skaidri formulēts, jo nosaka tieši kāda veida tiesības ir apsūdzētajiem un kādas: ieslodzītajiem. Likuma paredzamībai jābūt tādai, lai tas, kura tiesības ir aizskartas, ar jurista palīdzību vismaz varētu apzināties sekas, kas iestāsies normas piemērošanas rezultātā.

Līdz ar to secināms, ka normas ir noteiktas ar likumu.

[78] Ja ir konstatēta diskriminācija [15] rindkopas izpratnē, ar „Objektīvs un saprātīgs attaisnojums” jāsaprot tāds attaisnojums, kuram⁶⁶:

1. Ir leģitīms mērķis
2. Līdzekļi tā sasniegšanai ir samērīgi ar panākamo mērķi

[79] Neizpildoties kaut vienam no augstākminētajiem priekšnoteikumiem, diskriminācijas attaisnojums nevar būt “objektīvs un samērīgs” Konvencijas 14. panta izpratnē.

6.3. Salīdzināmos apstākļos attieksme ir atšķirīga

[80] Pieteicējs kopš notiesājoša tiesas sprieduma joprojām atrodas apcietinājumā un viņa lūgums par atbrīvošanu ir noraidīts. Ir ierosināta apelācijas tiesvedība, kuras laikā Pieteicējs atrodas apcietinājumā. Līdz ar to nav un nevar būt strīda par to, ka viņš atrodas cietumā tieši tāpat kā notiesātie.

[81] Lai pamatotu, ka vienādos un salīdzināmos apstākļos tiek piemērota atšķirīga attieksme, Pieteicējs atsauca uz ECT skatīto lietu Varnas pret Lietuvu, kur atzīts, ka „*visu personu, kuras ir apcietinātas cietumos [...] personīgās un ģimenes dzīves ierobežojumi, kuri izriet no brīvības atņemšanas, nav atkarīgi no iemesliem, uz kuriem tie balstīti*”⁶⁷ Sekojoši, „Pieteicējs var

⁶⁵ Satversmes tiesas 2017. gada 24. novembra spriedums lietā Nr. 2017-07-01, secinājumu daļas 15. punkts.

⁶⁶ ECT 2009. gada 18. februāra spriedums lietā Andrejeva pret Latviju Nr. 55707/00, 81. rindkopa.

⁶⁷ ECT 2013. gada 9. jūlija spriedums lietā Varnas pret Lietuvu 42615/06, 113. rindkopa.

uzskatīt, ka atradies salīdzināmos apstākļos ar notiesātajiem”⁶⁸ Šādu secinājumu pastiprina arī lietā Ruslan Yakovenko pret Ukrainu atzītais, ka persona, kas notiesāta pirmās instances tiesā un apcietināta uz apelācijas laiku, nevar tikt uzskatīta par apcietinātu, lai nodotu viņu tiesībsargājošām iestādēm ar pamatotām aizdomām, ka tā varētu būt izdarījusi pārkāpumu Konvencijas 5. panta 1. daļas izpratnē.⁶⁹ Šajā gadījumā svarīgi ir pierādīt, ka apcietinātais atrodas salīdzināmos apstākļos ar notiesātajiem. Papildus, vairākās ECT skatītās lietās ir atsauces uz 2006. gada Eiropas Cietumu Noteikumiem, kuri saistībā ar personas tiesībām uz tikšanos atzīts, piemēram, 24.4. punkts nosaka, ka vizītēm ir jābūt pēc iespējas ilgākām (72 stundas) jo īsākas tikšanās var būt “*cieņu aizskarošas*”, attiecīgi 99. punktā minēts, ka “*netiesātie ieslodzītie [...] saņems vizītes un tiem būs atļauts tikties ar ģimenes locekļiem tāpat kā notiesātie ieslodzītie*”⁷⁰.

Līdz ar to Pieteicējs atrodas salīdzināmos apstākļos ar notiesātajiem

[82] Lai pamatotu, ka Pieteicējam atrodoties vienādos un salīdzināmos apstākļos, attieksme bija atšķirīga, Pieteicējs atsauca uz savu ilgstošo apcietinājumu apelācijas tiesvedības gaitā, kas pieejami lietas materiālos, kuras laikā viņam kā apcietinātai, bet vēl ne notiesātai personai, ir bijušas liegtas tiesības uz ilgstošo tikšanos saskaņā ar Diskriminējošo normu, tādā veidā radot viņam neizdevīgāku situāciju nekā notiesātām personām.

Līdz ar to Pieteicējam atrodoties salīdzināmos apstākļos ar notiesātajiem, attieksme bijusi atšķirīga.

6.4. Diskriminācijai nav leģitīma mērķa

[83] Pieteicējs uzskata, ka diskriminācijai, kas balstīta uz viņa attiecībām ar sievu, kas ietilpst 8. panta tvērumā, nav leģitīma mērķa. Kā atzīts tiesību literatūrā, leģitīms mērķis pēc savas būtības ir svarīgas intereses, diskriminācijai par pamatu jābūt svarīgām interesēm. Lietas apstākļos nav faktu, kas īpaši attaisnotu atšķirīgo attieksmi pret Pieteicēju, ņemot vērā, ka pirms tiesas procesa viņš ir ievērojis arī maigākus drošības līdzekļus, tomēr pašlaik atrodas apcietinājumā un viņam ir liegtas ilgstošās tikšanās ar ģimeni. Nav indikāciju, ka viņš būtu apdraudējis sabiedrisko drošību vai kādu citu cilvēku tiesības vai brīvības vai uzvedies amorāli.

⁶⁸ Turpat 114. rindkopa (sal:ECT 2011. gada 13. decembra spriedums lietā Laduna pret Slovākiju Nr. 31827/02 58. rindkopa).

⁶⁹ ECT 2015. gada 4. jūnija spriedums lietā Ruslan Yakovenko pret Ukrainu Nr. 5425/11, 46. rindkopa.

⁷⁰ Eiropas Cietumu Noteikumi, Eiropas Padomes izdevums, Jūnijs 2006 [pieejams: <https://rm.coe.int/european-prison-rules-978-92-871-5982-3/16806ab9ae>, 24.4. un 99. punkts [skatīts 08.04.2018.]

Līdz ar to diskriminācijas attaisnojumam nav leģitīma mērķa

6.5. Diskriminācijas attaisnojums nav samērīgs ar leģitīmo mērķi

[84] Visbeidzot jāvērtē, vai diskriminācijas attaisnojums ir samērīgs ar leģitīmo mērķi.

[85] No tiesībām uz privāto un ģimenes dzīvi izriet valsts pienākums palīdzēt personai uzturēt attiecības ar tai tuviem cilvēkiem ieslodzījuma laikā.⁷¹ Tā kā atrodies ieslodzījumā personas iespējas uzturēt kontaktus un attiecības ar citām personām samazinās un tādējādi apcietinātais var atsvešināties no saviem ģimenes locekļiem, valstij ir jācenšas, cik vien tas iespējams, mazināt šādas ieslodzījuma negatīvās sekas.⁷² Gan minētajā Varnas pret Lietuvu lietā, gan uz to bagātīgas atsauces saturošajā lietā Costel Gaciu pret Rumāniju lietā⁷³, vērtējot leģitīmā mērķa samērīgumu vērtēts, vai Pieteicēja ģimenes saitēm ir kādas krimināla rakstura saites⁷⁴ un vai viņa sieva bija lieciniece kādā ar Pieteicēju saistītā lietā, līdzapsūdzētā vai vispārīgi iesaistīta kādās kriminālās aktivitātēs⁷⁵. No tā savukārt dabiski ir atkarīgs, vai sabiedrības drošības aizsardzība vai Kriminālprocesa raita norise var būt leģitīms mērķis. Līdz ar to Valdība ar šo aizliegumu neaizstāv kādas svarīgas intereses un kriminālprocess nekādā veidā nevar tikt ietekmēts. No lietas apstākļiem nevar prezumēt, ka pastāvētu apstākļi, kas ļautu izdarīt pretēju secinājumu. Valsts ekonomiskās intereses persona, kura tikai vēlas tikties ar savu sievu, nevar aizskart. Savukārt bērnu morāle šajā gadījumā vispār nevar būt leģitīms mērķis. Šis gadījums ir pilnīgi atšķirīgs no ECT skatītās lietas Pjehovičs pret Poliju⁷⁶, kurā Pieteicējs tikās ar savu dēlu un Pieteicējam bija piemērots “bīstamā apcietinātā” statuss. Šajā lietā Pieteicējs nerādīja saviem ģimenes locekļiem nekādus draudus. Līdz ar to nepastāv apstākļi, kas varētu norādīt uz kādiem īpašiem mēriem vai ierobežojumiem, kas attaisnotu ilgstošās tikšanās liegumu. No tā savukārt izriet, ka līdzeklis, ar kuru valdība attaisno leģitīmo mērķi, nav samērīgs ar panākamo mērķi. Citiem vārdiem sakot, diskriminācija nav „objektīva un samērīga”.

Līdz ar to trūkst samērības līdzekļiem, ar ko pamatota leģitīmā mērķa sasniegšana

⁷¹ ECT 2008.gada 9.oktobra spriedums lietā Moiseyev pret Krieviju Nr. 62936/00, 246.rindkopa.

⁷² Satversmes tiesas 2009. gada 27. marta spriedums lietā Nr.2008-42-01, 10. punkts.

⁷³ ECT 2015. gada 23. jūnija spriedums lietā Costel Gaciu pret Rumāniju Nr. 39633/10, 59. un 60. rindkopa.

⁷⁴ ECT 2015. gada 24. marta spriedums lietā Messina pret Itāliju (Nr. 2), Nr. 25498/94, 65-67. rindkopa, ECHR2000-X.

⁷⁵sk. pretēju apgalvojumu mutatis mutandis ECT 2012. gada 10 aprīļa spriedums lietā Silickienė pret Lietuvu Nr. 20496/02, 28. un 29. rindkopa.

⁷⁶ ECT 2012. gada 17. aprīļa spriedums lietā Pjehovitz pret Poliju Nr. 20071/07, 221. rindkopa.

**Ir konstatēts Konvencijas 14. panta, kas ņemts kopsakarā ar Konvencijas 8. pantu,
pārkāpums**

7. LITERATŪRAS SARAKSTS

Normatīvie akti

1. Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. Latvijas Vēstnesis, 13.06.1997., Nr. 143/144.
2. Kriminālprocesa likums. Latvijas Vēstnesis, 11.05.2005., Nr. 74 (3232).
3. Latvijas Republikas Satversme. Latvijas Vēstnesis, 01.07.1993., Nr. 43.
4. Ministru kabineta 2006.gada 30.maija noteikumi Nr.423 „Brīvības atņemšanas iestādes iekšējās kārtības noteikumi”, Latvijas Vēstnesis 02.06.2006, Nr. 86 (3454).
5. Apcietinājumā turēšanas kārtības likums: "Latvijas Vēstnesis", 103 (3471), 04.07.2006.
6. Latvijas Sodū izpildes kodekss, "Ziņotājs", 01.01.1971.

Ārvalstu tiesu prakse

1. ECT 2009.gada 9.jūlija spriedums lietā Mooren pret Vāciju, Nr. 11364/03.
2. ECT 2015. gada 4. jūnija spriedums lietā Ruslan Yakovenko pret Ukrainu Nr. 11364/03.
3. ECT 2010. gada 2. novembra pieņemamības lēmums lietā Liepājnieks pret Latviju Nr. 37586/06.
4. ECT 2017. gada 5. oktobra spriedums lietā Ābele pret Latviju Nr. 60429/12 un 72760/12.
5. ECT 2007. gada 15. novembra spriedums lietā Galstyan pret Armēniju, Nr. 26986/03.
6. ECT 2016. gada 5. jūlija spriedums lietā Buzadji pret Moldovu Nr. 23755/07.
7. ECT 2009. gada 17. februāra pieņemamības lēmums lietā Williams pret Apvienoto Karalisti Nr. 32567/06.
8. ECT 2016. gada 5. jūlija spriedums lietā Jeronovičs pret Latviju Nr. 44898/10.
9. ECT 2005. gada 16. jūnija spriedums lietā Storck pret Vāciju Nr.61603/00.
10. ECT 1998. gada 25. maija spriedums lietā Kurt pret Turciju Nr. 15/ 1997/799/1002.
11. ECT 2003. gada 24. jūlija spriedums lietā Smirnova pret Krieviju Nr. 46133/99 un 48183/99.
12. ECT 2018. gada 9. janvāra spriedums lietā Revtyuk pret Krieviju Nr.31796/10.
13. ECT 2008. gada 29. janvāra spriedums lietā Saadi pret Apvienoto Karalisti Nr. 13229/03.
14. ECT 2012. gada 26. jūnija spriedums lietā Piruzyan pret Armēniju Nr. 33376/07.
15. ECT 2014. gada 28. oktobra spriedums lietā Urtāns pret Latviju Nr. 16858/11.
16. ECT 2017.gada 23.februāra spriedums lietā De Tommaso pret Itāliju Nr.43395/09.

17. ECT 2013. gada 11. februāra spriedums lietā Szima pret Ungāriju Nr. 29723/11.
18. ECT 1999. gada 20. maija spriedums lietā Rekvényi pret Ungāriju, Nr. 25390/94.
19. ECT 2006. gada 21. maija spriedums lietā Tum Haber Sen and Cinar pret Turciju Nr. 28602/95.
20. ECT 1975. gada 27. oktobra spriedums lietā Beļģijas nacionālā policijas biedrība pret Beļģiju.
21. ECT 2000. gada 6. aprīļa spriedums lietā Thlimmenos pret Grieķiju Nr. 34369/97, Ziņojums 2000-IV.
22. ECT 2009. gada 18. februāra spriedums lietā Andrejeva pret Latviju Nr. 55707/00.
23. ECT 2013. gada 9. jūlija spriedums lietā Varnas pret Lietuvu 42615/06.
24. ECT 2015. gada 4. jūnija spriedums lietā Ruslan Yakovenko pret Ukrainu Nr. 5425/11.
25. ECT 2008. gada 9. oktobra spriedums lietā Moiseyev pret Krieviju Nr. 62936/00.
26. ECT 2015. gada 23. jūnija spriedums lietā Costel Gaciu pret Rumāniju Nr. 39633/10.
27. ECT 2015. gada 24. marta spriedums lietā Messina pret Itāliju (Nr. 2), Nr. 25498/94.
28. ECT 2012. gada 10. aprīļa spriedums lietā Silickienė pret Lietuvu Nr. 20496/02.
29. ECT 2012. gada 17. aprīļa spriedums lietā Pjehovitz pret Poliju Nr. 20071/07.

Latvijas tiesu prakse

1. Satversmes tiesas 2015. gada 3. jūlija spriedums lietā Nr. 2014-12-01.
2. Satversmes tiesas 2014. gada 23. aprīļa spriedums lietā Nr. 2013-15-01.
3. Satversmes tiesas 2008. gada 21. oktobra spriedums lietā Nr. 2008-02-01.
4. Satversmes tiesas 2017. gada 24. novembra spriedums lietā Nr. 2017-07-01.
5. Satversmes tiesas 2009. gada 27. marta spriedums lietā Nr. 2008-42-01.

Interneta materiāli

1. Tiesvedības statistika. Vidējais lietas izskatīšanas ilgums (mēneši) tiesā sadalījumā pa lietu veidiem apelācijas instancē. Pieejams: <https://tiesas.lv/tiesas/saraksts/rigas-apgabaltiesa-666/Statistika/2017/TVS/APEL>.
2. “The right to liberty and security of the person. A guide to the implementation of Article 5 of the European Convention on Human Rights”, Article 1 of Protocol No. 4. Human rights handbooks, No. 5, Eiropas Padome, 2002. Pieejams: <https://rm.coe.int/168007ff4b>.
3. Guide on Article 5 of the Convention – Right to liberty and security (2nd edition), 1. rindkopa. Pieejams: http://www.tiesibsargs.lv/uploads/content/legacy/echr_guide_art_5_1519715597.pdf.

4. Pamattiesību ierobežojuma konstitucionalitātes izvērtēšana Satversmes tiesas praksē. Pieejams: <http://www.satv.tiesa.gov.lv/articles/pamattiesibu-ierobezojuma-konstitucionalitates-izvertesana-satversmes-tiesas-prakse/>.
5. Arodbiedrība vai arodbiedrību apvienības reģistrācija. Pieejams: <https://www.ur.gov.lv/lv/registre/organizaciju/arodbiedriba-vai-arodbiedribu-apvieniba/dibinasana/registracija-uznemumu-registra/kopsavilkums/>.
6. “Diskriminācijas aizliegums”. Pieejams: <https://www.coe.int/en/web/echr-toolkit/linterdiction-de-la-discrimination?inheritRedirect=true>.
7. Eiropas Cietumu Noteikumi, Eiropas Padomes izdevums, Jūnijs 2006. Pieejams: <https://rm.coe.int/european-prison-rules-978-92-871-5982-3/16806ab9ae>.

Periodika

1. Rory O'Connell, 'Cinderella comes to the Ball: Article 14 and the right to non-discrimination in the ECHR' (2009) 29 (2) Legal Studies: The Journal of the Society of Legal Scholars.

Grāmatas

1. Feldhūne G., Kučs A., Skujeniece V., Cilvēktiesību rokasgrāmata tiesnešiem, Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes Cilvēktiesību institūta bibliotēka, Rīga: 2004.
2. LR Satversmes Komentāri 8. nodaļa: Cilvēka Pamattiesības, prof. Ringolda Baloža zinātniskajā redakcijā, Rīga: Latvijas Vēstnesis 2011.

Citi avoti

1. Eiropas Padomes Ministru komitejas 2006. gada 11. janvāra rekomendācija Rec(2006)2 „Eiropas cietumu noteikumi”.

